

Оксана Демчук

старший викладач кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСНОВНІ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА

Психологічна служба навчально-виховного закладу діє в закладах і установах освіти й підпорядковується адміністративно – керівнику закладу, методично – керівнику психологічної служби відповідного рівня. Психологічну службу навчально-виховного закладу, як правило, очолює психолог. Він організовує роботу та відповідає за її якість.

Виділяють три типи поведінки психологів у навчальному закладі:

1) Стати рівноправним членом адміністрації, виконувати всі завдання, які дають директор та заступники. У цьому випадку задоволена адміністрація, але не виконуються професійні обов'язки психолога.

2) Психолог сам собі господар, на запитання, чи є у школі психолог, адміністрація відповідає: «Так», а на запитання, що він робить, відповідає: «Не знаємо. Сидить у кабінеті».

3) Співпраця психолога з адміністрацією школи [1].

Співпраця психолога з директором школи

Оскільки психолог як член педагогічного колективу знаходиться у підпорядкуванні директора школи і саме від нього психолог отримує інформацію нормативно-правового та організаційно-методичного характеру, то саме з бесіди з директором слід розпочинати свою професійну діяльність, але перш ніж іти до директора на розмову, слід добре вивчити нормативно-правові документи і розпочати свою співпрацю саме з вирішення кола питань, пов'язаних з функціональними обов'язками психолога, графіком роботи, плануванням роботи.

Для того, щоб психолог не перетворився на «швидку допомогу» для вчителів чи «няньку» для учнів, тобто на людину корисну і навіть необхідну, але без чітко визначених обов'язків, психолог повинен бути присутнім на щотижневих нарадах

адміністрації з планування роботи на тиждень, якщо психолога не запрошують на такі засідання, то можна просто передавати інформацію про ті заходи, які він планує провести протягом тижня. Крім того на нарадах вчителів чи нарадах при директорі психолог повинен представити результати своєї роботи, пам'ятаючи при цьому про дотримання Етичного кодексу психолога. Аналітичний звіт дослідження може бути подано у вигляді рекомендацій для вчителів або просто невеликим повідомленням на тему, яка вивчалась.

Саме від директора школи має надходити запит на проведення діагностичних досліджень відповідно до теми, над якою працює школа, саме від директора психолог отримує інформацію про ті проблеми, які є специфічними для цього навчального закладу, тільки за підписом директора він може подавати будь-яку інформацію, при цьому узгодивши її з керівником центру практичної психології.

Співпраця психолога із заступником з виховної роботи.

Оскільки психолог підпорядковується директору закладу, то із заступниками він співпрацює. І перш за все із заступником з виховної роботи. Чому з ним? Бо саме в роботі психолога і заступника з виховної роботи є багато спільного:

- по-перше, заступник планує роботу з профілактики шкідливих звичок, у психолога ця сама робота включена в план;

- по-друге, робота з учнями, схильними до правопорушень, – теж спільна проблема для заступника з ВР та психолога, тому при плануванні виховної роботи в школі він може запропонувати заступнику ті заходи, які може провести в тому чи іншому напрямі роботи;

- по-третє, – це робота з класними керівниками. Саме через заступника психолог можете спілкуватися із класними керівниками, чи то у вигляді круглих столів, чи то школи молодого класного керівника, чи просто через спільні індивідуальні бесіди.

Співпраця психолога із заступником з навчально-виховної роботи.

Зазвичай робота заступника з НВР має менше спільного з роботою психолога, але теж вимагає співпраці:

- це організація роботи з обдарованими дітьми. Саме з подачі психолога, який

виявив обдаровану дитину, заступник з НВР має забезпечити розвиток її здібностей, крім того обдаровані діти потребують психологічної підтримки, і психолог має захистити дитину від перевантаження, а це він може зробити через заступника;

- спільна участь у підготовці дітей до участі в олімпіадах, іспитах та тестуванні;

- психолог бере участь в організації методичної роботи у школі, за яку відповідає заступник з НВР. Саме з ним він планує цикл психолого-педагогічних лекцій, саме через нього відбувається впровадження інноваційних методів, розробка програм, підручників та інше;

- важливою є участь психолога у роботі атестаційної комісії. Заступник з НВР веде в школі цю роботу, а тому співпраця психолога з ним у цьому питанні є вкрай важливою.

Значну роль при виконання професійної діяльності відіграє позиція, яку займає психолог у взаємовідносинах з адміністрацією навчального закладу. Бітянова М.Р. у книзі «Організація психологічної роботи в школі» виділила кілька моделей міжособистісних відносин психолога [2].

Кілька слів про особисті стосунки психолога й директора або його заступників. Спробуємо описати деякі найпоширеніші в практиці моделі таких стосунків з погляду їхніх переваг і недоліків. Найчастіша зустрічаються три варіанти: «Психолог – особистий психотерапевт директора (заступника)», «Психолог – сам собі фахівець» і «Психолог – співробітник школи».

У рамках першої моделі, в психолога й директора складаються досить тісні особисті стосунки. Психолог – частий відвідувач кабінету директора (заступника). За закритими дверима вони ведуть довгі, загадкові для інших співробітників розмови. Директорові подобається обговорювати із цим розумним і уважним слухачем шкільні проблеми, радитися з делікатних питань, прислухатися до його спостережень і міркувань... Іноді предметом обговорення стають і особисті проблеми директора. На нарадах, педрадах директор ставлячи перед колективом певне завдання, може кинути фразу: «Ось і наш психолог (так) вважає...», «Ми обговорювали ці питання з психологом...». Тим самим психолог виділяється з

колективу, його думкам та оцінкам починає надаватися особливе значення. Позиція споконвічно неефективна й приводить до ускладнень, тому що будь-яка спроба перемінити цю позицію приводить до порушення ділових відносин. Хоча дана позиція дозволяє психологу реально впливати на педагогічні процеси, але для самого психолога вона може мати жалюгідні наслідками: він стає об'єктом пліток і пересудів, на нього часто скаржаться начальству, а його невдачі викликають зловтіху. У такій ситуації найбільш дієвими методами впливу на колектив виявляються адміністративні міри, що лише знижують ефективність психологічної роботи.

Позиція «Сам собі фахівець» за багатьма своїми характеристиками прямо протилежна. Запитайте директора (заступника) в такій школі, чи є в нього психолог і чим він займається, і отримаєте відповідь: «Є й щось там робить». Психолог у такій системі стосунків може існувати практично окремо від шкільного колективу, усі знають про його існування, але ніхто не розуміє, чим він займається. Його робота несистематична та епізодична, відокремлена від повсякденних шкільних турбот. З керівниками закладу він практично не спілкується або спілкування це випадкове, формальне. Природно, що в складній або конфліктній ситуації директор в останню чергу згадає про психолога й можливість одержати від нього професійну допомогу й підтримку. Точно так і сам психолог позбавлений серйозної підтримки й розуміння з боку адміністрації. Працювати в таких умовах можна, часто дуже зручно, але створити ефективно працюючу систему психологічної діяльності неможливо.

Третя позиція є найбільш перспективною: «Психолог – шкільний співробітник». У нього є коло своїх обов'язків, і він має можливість самостійно й досить автономно їх здійснювати. Але успішно його діяльність буде тільки при відповідній організаційній і матеріально-технічній підтримці. Адміністрації закладу необхідно знати, у якій і саме підтримці в даний момент є необхідність, щоб вчасно її здійснювати.

Психолог — педагогічний колектив.

Співпраця психолога з педагогічним колективом повинна базуватись на основі рівноцінного та рівноправного співробітництва. В педагога й шкільного психолога є

спільна мета – дитина, її благополуччя й розвиток. Обидві професії припускають проектування й реалізацію умов, у межах яких кожна дитина могла б успішно навчатися й розвиватися. Розходження (але не протиріччя) існують на рівні засобів, за допомогою яких ці умови розробляються й реалізуються. Відповідно, одне з перших і найважливіших завдань психолого-педагогічного співробітництва – зробити так, щоб вони взаємно доповнювали, підсилювали можливості та позитивну роль один одного.

Рівноправність, зокрема, проявляється в тій професійній позиції, яку займає психолог стосовно педагога. Він не є ні носієм передової наукової позиції, на яку повинні рівнятися «рядові» педагоги, ні прохачем, якому необхідно доводити значення та потрібність своєї роботи педагогові. Він є необхідною ланкою навчально-виховного процесу, що володіє своїми професійними можливостями, які повинні бути органічно вплетені в повсякденну педагогічну практику вчителя. Без взаємного обміну інформацією ні педагог, ні психолог не можуть грамотно допомогти школяреві, що зазнає тих або інших шкільних труднощів, знайти оптимальні умови для його навчання й розвитку [3].

Ставлення до психолога педагогів, класних керівників, позначається й на контактах з дітьми. У будь-якому випадку вчителі ближчі до школярів, їхня думка традиційно значима, психолог у перші роки роботи в школі не може розраховувати на рівноцінний авторитет, не завжди до його слів прислуховуються. У процесі повсякденного спілкування з педагогічним колективом можна виділити такі моделі поведінки практичного психолога «Найрозумніший» та «Один з нас».

Позиція «Найрозумніший» провокується стилем поведінки самого психолога, Вона має яскраво виражене іронічне забарвлення, яке виражають, зазвичай, педагоги з більшим стажем роботи. Така реакція педагогів виникає на шляхетне бажання психолога, особливо початківця, «навчити, як треба», на використання ним наукової термінології, часто незрозумілої педагогам, а також на зайву критичність стосовно того, як будувалася діяльність до приходу психолога в заклад. При виникненні проблем педагоги часто знімають із себе відповідальність, звертаючись до психолога з вимогою «зробити що-небудь, якщо такий розумний». У будь-якому

випадку дана позиція неефективна.

Стиль стосунків «Один з нас» перебуває ближче, ніж інші, до деякої оптимальної позиції. Він дозволяє психологові встановлювати рівноправні ділові стосунки, налагоджувати дружні контакти. У такій ситуації педагогам легше розглядати роботу психолога не як особисту справу, а як частину шкільної навчально-виховної системи, до якої вони мають безпосереднє відношення.

У міжособистісних відносинах з педагогічним колективом психологу необхідно зберегти деяку особисту дистанцію, існувати якби окремо від повсякденних міжособистісних зв'язків. Педколектив – це своєрідна система по своєму складі (переважно з жінок) і по змісту відносин (в основному емоційні контакти). Перебуваючи усередині складної павутини міжособистісних симпатій і антипатій, тонких емоційних ігор і маніпуляцій, психологу необхідно залишитися на професійній позиції, зберегти свій авторитет, право на незалежну експертну оцінку. Не просто підтримувати дружні й ділові відносини, але й не переходити деякої емоційної межі.

Особливості позиції психолога у відношенні зі школярами:

– позиція психолога повинна забезпечувати йому авторитет дорослого фахівця, але він не повинен сприйматися дітьми як ще один учитель. Тому неприпустимо ведення психологом яких-небудь предметів.

– позиція психолога повинна забезпечувати його доступність для спілкування зі школярем, формувати в школяра впевненість у конфіденційності всього, що відбувається в стінах психологічного кабінету.

– важливо, щоб школярі розуміли важливість, серйозність і відповідальність роботи психолога. Не завжди те, що доводиться робити із психологом – смішно й цікаво, але це ще важливо й корисно.

Жодна модель поведінки практичного психолога в школі не може бути повноцінною без взаєморозуміння й співробітництва психолога з учнями, педагогами та адміністрацією навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Перші кроки практичного психолога // Психолог. – 2005. – № 37-37. – С. 4-9.
2. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. [Текст] / М.Р.Битянова. – М.: Совершенство, 1997. – 298 с. (Практическая психология в образовании).
3. Бітянова М. Психолог у школі: зміст діяльності й технології. [Текст] / М.Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
4. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. [Текст] / С.Л.Коробко, О.І.Коробко – К.: Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
5. Широкова Г.А. Справочник дошкольного психолога. [Текст] / Г.А. Широкова – Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 384 с.